

gyakorlatnak mindezekben a kérdésekben mily fontos szerepe van, felesleges bővebben részletezni.

A józan testnevelés, az egészséges életre való nevelés érdekében valónak tartjuk, ha az Országos Testnevelési Tanács megfelelő átszervezését és az Országos Közoktatási Tanáccsal való szoros kapcsolatba hozását sürgetjük. Mikor annak létesítése érdekében Wlassics miniszter a vallás- és közoktatási minisztériumban az első szakértekezletet tartotta, mindjárt ezt a szoros összeköttetést kívántam. Azt hiszem, az idő nekem adott igazat.

Mindezek megvalósítása természetesen költséggel és munkával, sok szervező munkával jár. De ne felejtjük el, hogy a háború következményeként 1917-ben a születések száma már a háborúelőttinek fele alá süllyedt, hogy a beteg szülőktől igen sok gyermek kóros hajlamokkal jó a világra, amelyek egyre súlyosbodnak, hogy az állam hatalmi állása elsősorban munkásainak számától, polgárainak munkaképességétől, katonáinak testi és szellemi munkabírástól függ. Mindent el kell követni, hogy a megszületett gyermekek közül mentől több maradjon meg és mentől egészségesebb legyen. A hadügyi költségek néhány év múlva jelentkező csökkenése lehetővé fogja tenni ezek fordítását az ifjúság egészségének istápolására. Apponyi miniszter megrakta az alapot, szívből óhajtjuk, hogy a megkezdett munkát tető alá hozza. A magyar nép megérdemli.

Juba Adolf.

Népművelés és népnyelv.

Egy hirlapi cikkből (Jászi Oszkár, Világ 1917 dec. 25.) ismertem meg Rubakin Miklóst, az orosz népművelődés nagy apostolát. Svájcban egy csöndes fészében, Clarensban, a Rousseau városában, a Genfi tó partján él ez a hazájából elmenekült orosz, aki népe művelődésének és politikai felszabadításának szentelte életét és munkássága folyamán olyan eszközökre tett szert, amelyeknek méltatása mindenkit érdekelhet, akinek népünk művelődésére gondja van. Példája olyan tanulságokat kínál, amelyeket éppen a háború utáni terveink, népművelő törekvéseink szempontjából mihamar fontolóra kell vennünk.

Rubakin Miklós Oroszországban, atyja gyárában nevekedik; anyja ott könyvtárat állít a munkásoknak és már itt tanulja meg, hogy milyen fontos lendítőkereke a könyv a társadalmi haladásnak. Enciklopédikus műveltséget szerez, hogy népét taníthassa, elmaradottságából kiragadhassa, de mielőtt munkához fogott volna, nagy akadályt talált útjában. Észrevette, hogy hiányzik a kölcsönös megértés; rájött, hogy nem ismeri eléggé a nép nyelvét és eszjárását, de a nép

sem az övét, a nép azért nem művelődik, mert nem olvas és azért nem olvas, mert nem tudnak neki írni.

Lelkében már akkor is forradalmár volt. Tudta és érezte, hogy elnyomott népe felszabadítását csak a műveltség terjedése fogja kivívni. Érthető tehát, ha minden tehetségét nemzeti lelkesedéssel ennek a célnak szentelte. Evégből több száz népművelő könyvet és füzetet ír és közben tudományosan pontos eszközökkel, kísérletekkel és ankétékkel igyekszik megállapítani a könyvhatás törvényeit. Adatokat gyűjt arról, hogy mely könyv milyen vidéken vagy mely néprétegben terjedt el legjobban, milyen szavak, mondatszerkezetek vezetnek leggyorsabban a tárgyak megértetésére, milyenek az olvasó nép szellemi és erkölcsi igényei, hiányérzetei, olvasási nehézségei, tipográfiai és illusztrációbeli kívánalmai. Egyszóval gyakorlati úton igyekszik megállapítani a szellemi erőátvitel törvényeit, a könyvek lélektanát; az ilyen módon kialakuló tudományágat pedig *bibliológikus lélektan*-nak nevezi.

Rubakin kísérletei iránt máris nagy az érdeklődés a tudományos körökben, de nagyok a gyakorlati sikerei is. Könyvei valóban a legelterjedtebb olvasmányok orosz földön és népszerűségben Tolstojjal is vetekednek. Bennünket csak másodsorban érdekel, hogy ez a sajátosság alapossággal kidolgozott népszerűsítő vagy népművelő irodalom milyen csodás ébresztő hatással volt az újjászülető Oroszország népére, a forradalomra és a bámulatos energiával és öntudattal szerveződő új államalakulásra. De annál komolyabb érdeklődéssel kell tekintenünk a kezdet kezdetén álló népművelődésünk szempontjából magát az új eszközt, a könyvhatás lélektani tanulmányát.

Nálunk különböző politikai és felekezeti irányzatok orgánumai dolgoznak a nép szellemi irányításán, de minden irányítás nélküli népművelésünk annál elhanyagoltabb. Ami pedig a tanító nyelvlélektani hatásait illeti, azzal ugyan bizony édeskeveset törődünk eddigelé. Megvan nálunk az a törekvés, hogy tanításainkban a tanítvány, hallgató vagy olvasó, esetleg a nép szellemi színvonalához, mint mondani szoktuk, alkalmazkodni igyekezzünk, de mintha ez is csak ama sokat emlegetett, de meg nem értett frázisok közé tartoznék. Magyarazunk, népiesítünk és népszerűsítünk szélteben, de nem nagy sikerrel. Vannak lelkes tanító művészeink, tankönyvíróink, néplapjaink, népkönyvtáraink és népszerűsítő íróink, de mindezeknek a sikeréhez érezhetően hiányzik valami és még nagyon messze vagyunk attól, hogy a tanulni vágyó gyermek és a nép bennünket, valóban megértsen.

A népre gondolunk, de kezdjük csak mindjárt a gyermekeken. Miért nincsen egyetlenegy értelmes és hasznavehető gyermek-képeskönyvünk? Miért adunk a kicsinyeknek ostoba verseket és tőkéletlen,

természetellenes torzképeket, amikor éppen a legnagyobb körültekintéssel arra kellene törekednünk, hogy annak az első könyvnek minden szava és vonása tudományosan, művészileg és pedagógiailag helyes és megfelelő legyen. Önkénytelenül jut eszembe Comeniusnak sokat emlegetett, de sajnosan elfeledett *Orbis pictusa*, meg az, amit róla 15 éve Tóth Béla mondott volt:

«Szerencsétlenség, hogy a mai gyermekek életéből ki van zárva Comenius; az az édes gyönyörűség, ez a fényes, ez az egész életre kiható tanulság; a természet maga, mert hiszen a természet ereje és törvénye vagyon ama halhatatlan bölcs munkájában. Áldani fogom a tollat, mely megírja az új magyar *Orbis pictust*. Csakhogy lesz-e olyan toll? Kötve hiszem. Mai pedagógiánk ellene mond az ilyes könyvnek, mely már a kis gyermekben is az értelmet akarja fejleszteni. Ma az kell, hogy «csincসা-csuncসা». Az való a gyermeknek. Mi ugyan nem értjük, hogy mi az a «csincসা-csuncসা»; holott akadémikusok vagy mi az ördögök vagyunk; de bízunk benne, hogy a Pistike megérti, mert hiszen ő még nem ért meg semmit! Szegény kis új ember! . . . Szűz józanságú elmécskéje csupa világosságot, csupa konkrét ismeretet követel; s feladják neki azt a szörnyű találós mesét, hogy «csincসা-csuncসা!» Rágódjék rajta egész addig, míg bejut az Akadémiába; s nem fejt meg akkor sem.» (Gyalui: Legkedvesebb könyveim. 1902. 120. lap.)

Az új *Orbis pictus* még nincs meg és ha el is készülhetne, csak alapos gyermeklélektani és bibliopszichológiai tanulmány alapján készüljön el.

Ki merné továbbá azt állítani, hogy jó és világos nyelven írt tankönyveink volnának általában; talán van ilyen is, de a legtöbbről jobb nem beszélni. Nem akadhat minden szakra száz jó tankönyvíró, hogy csak úgy válogassuk ki belőle a tíz legjobbat, mint ahogy a szelekczióra alapított bírálati szabályzat szerkesztői képzelték. De ha véletlenül akadna egy, aki csakugyan rátermett, az meg a mai könyvkiadó és bíráló rendszer ezernyi akadálya közt bizonyosan nem jut a célhoz. Ezért van tömérdek hibás, magyartalan, zavaros értelmű, túlterjengős és undorítóan száraz tankönyvünk. Látott-e már valaki felnőtt embert iskolakönyvet olvasni? Pedig úgye talán ezekkel óhajtánánk tárgyunkat legalább megkedveltetni? Ne kívánjunk hajmeresztő idézeteket az elmondottak igazolására, de ne is szépítsük az állapotokat, hanem valljuk be, hogy a tankönyvíróink is elmehetnének egy kis leckére Rubakin Miklóshoz.

Ha már a kézikönyveink unalmasok, legalább az ajánlott olvasmányok lehetnének enyhítőbbek. A szokásos klasszikusokból és tanulmányokból, meg néhány regényből összeállítják mindenütt az előírások

ifjúsági könyvtárakat, osztálykönyvtárakat, de hol marad ezekből az ismertető és természettudományi irodalom és van-e ilyen egyáltalán? Mentül kevesebb. Hogy milyen nagy a hiány, azt alig bizonyíthatja valami jobban, mint az a tény, hogy a szegénységgel küzdő tanárok sorában már olyan is akadt, aki több ezer koronás alapítványt tett jó földrajzi olvasmányok jutalmazására. A sikeréről nem szólok, de hogy a rajongó alapító eszményeit megvalósulni látná, arról még nem hallottam. Tehát még így sem érhetünk célt, még mindig hiányzik valami, még mindig nem tudjuk, honnan tanuljunk a nép és a gyermek nyelvén írni.

Sokféle népkönyvtárunk, néplapunk és népies ismertető vállalatunk is van már újabban, terjednek is, de csak addig, amíg ingyen osztogatják. Pedig most már van pénze a népnek és szívesen is olvasna, ha tudnának neki írni. Még a «Népszava» is, úgy tudom, csaknem kizárólag a nagyvárosi nép lapja s inkább az tanulta meg a lap nyelvét, mint megfordítva. Ugyanez áll sok jóakarattal szerkesztett földművelő lapunkra és mezőgazdasági kézikönyveinkre. Itt már aztán a tökéletlen fordítások, ízetlen nagyképüsködések, tudatlanságok és értelmetlenségeknek akkora hada ront a szerencsétlen jámbor paraszt egyszerű elméje ellen, hogy szánakoznunk kell rajta. De nem sokkal világosabbak azok a népies fölolvadások sem, amelyeket egy nagy ismertető egyesületünk vetített képek kíséretével füzetekben terjeszt a vidéki népnek.

Küzdünk, viaskodunk háborús bajok, századvégi bűnök és nyomorúságok ellen. Ügyük igazától ihletett vándor apostolok járnak a nép közt és szavalnak, prédikálnak lelkesen, egykerendszer, alkohol, tudóvész, babona, kuruzslás ellen, és a nép nem érti meg. Nem értik már a saját papjukat sem, mert az is nagyon sok tudományt tanult ugyan valahol a városon, de népe körében idegen marad. Nem értik és nem olvassák már a bibliát se, mert az sem az ő nyelvük.

Hirtelen fölsarjadt, léha vízajtás ez a mi kulturánk, mert nincs egészséges gyökere a nép talajában. Nincs ereje, nincs lelke, mert nincs megértető nyelve.

Látom, hogy csodálkozással, hitetlenséggel találkoznak szavaim. Azok a jóakarató pesti urak, akik a népszerűsítés ügyét a zöld asztalok mellől intézik, nem hiszik, hogy mindez így volna, mert ők maguk sem jártak a nép között és mind jónak képzelik, amit csináltak. Aki pedig hibája tudatára nem ébred, az nem is léphet a javulás útjára. Nem elég ám a népszerűsítő füzetet, könyvet megírni, meg kell győződni annak hasznavehetőségéről is. És éppen ez hiányzik.

Ahol gyakorlati eredményekre törekszünk, ott az egyedüli helyes eljárás a kísérletezés, a kipróbálás.

Kitünő példa számunkra a Rubakin iskolája, de mi magyarok még célszerűbben és gyakorlatiasabban oldhatnánk meg ezt a kérdést. Állítson föl a közoktatásügyi kormány az ország három jellegzetes magyar vidékén, például Sümeg, Szeged és Székelyudvarhely mellett egy-egy *falusi kísérleti könyvtárat*. Bizza ezeknek a vezetését három néprajzzal vagy tájnyelvészettel foglalkozó és lehetőleg a nép gazdasági életét is ismerő tanárra. Ezek aztán a ma legjobbnak vélt népkönyvtári anyag alapján tartsanak kísérleti fölolvadásokat. Beszéljék meg az emberekkel a fölolvastott szöveget mondatonként és igyekezzenek a hibákat kimutatni, a meg nem értett szavakat és szerkezeteket följegyezni. Igyekezzenek a néppel bizalmas barátságot kötve a könyvekre vonatkozó nézeteiket megismerni és kedvező alkalmakkor kísérletet tenni arra nézve is, hogy egy-egy értelmes falusi ember maga fogalmazzon meg vagy mondjon tollba valamely tárgyra vonatkozó részletet. Az ilyen kísérleti szövegek kitünő tanulságot szolgáltatnának a nép számára íróknak. A kísérletező népkönyvtárak időnkint helyet is cserélhetnének és az ország különböző részeiben gyűjtött tapasztalatokat egy központ irodalmi formában is összefoglalná és kiadná közokulásra. Mindezek alapján aztán megindulhatna egy mintaszerű népkönyvtár megrássa. Ha valamely tárgynak, pl. a méhészetnek vagy növénytermelésnek, vegytannak vagy földrajznak egy-egy kiváló tehetőségű tollforgatója akad, annak adjon a kormány alkalmat arra, hogy egy ilyen kísérleti népkönyvtár keretében legalább hónapokat töltsön el és az ott szerzett tapasztalatai alapján írhasa meg a nép számára a maga szakjának kézikönyvét.

Így ismerkedhetnének meg íróink a néppel. Így tehetnének szert lassankint igazán jó könyvekre. Így foglalná el a mai műnépieskedés helyét a természetes és világos egyszerűség, a németes agyonmagyarázás helyét a magyaros rövideg, a népvadító hőstörténetek helyét az okos ismertetés; az idegenből lopkodott hitvány ponyvairodalom helyébe pedig kedves, világos és magyaros észjárással szerkesztett eredeti népkönyvek sorakoznának a közművelődés szolgálatába.

(Nagyenyed.)

Szilády Zoltán.

IRODALOM.

Szelényi Ödön: A magyar evang. nevelés története a reformációtól napjainkig, különös tekintettel a középiskolákra.

A reformációi négy százados jubileumára. Pozsony, 1917, n° 280 lap. Ára 6 korona.

A nevelés története szellemi probléma és mint ilyen a művelődéstörténet körébe tartozik. Megoldásának egyetlen célhozvezető útja